

УДК 336.71

Горбунова Т.О.
студентка*Харківського національного університету будівництва і архітектури*Коротка О.О.
студентка*Харківського національного університету будівництва і архітектури***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОЦІНКИ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ БАНКУ****MODERN TRENDS OF ASSESSING THE MARKET VALUE OF THE BANK****АНОТАЦІЯ**

Стаття присвячена оцінці ринкової вартості банку. Розкрито сутність поняття «вартість банку» з урахуванням особливостей банківського ринку України. Проаналізовано шляхи збільшення ринкової вартості банку. Побудовано модель оцінки ринкової банківської вартості та алгоритм оцінки вартості банку.

Ключові слова: вартість банку, капіталізація, консолідація, сек'юритизація, модель оцінки вартості банку.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена оценке рыночной стоимости банка. Раскрыто понятие «стоимость банка» с учетом особенностей банковского рынка Украины. Проанализированы пути увеличения рыночной стоимости банка. Построена модель оценки рыночной банковской стоимости и алгоритм оценки стоимости банка.

Ключевые слова: стоимость банка, капитализация, консолидация, секьюритизация, модель оценки стоимости банка.

ANNOTATION

The article is devoted to the assessment of the market value of the bank. Disclosed value of the bank, taking into account the features of the banking market of Ukraine. The ways of increasing the market value of the bank. A model assessment of the market value of the bank. Certain algorithm for estimating the value of the bank.

Keywords: value of the bank's capitalization, consolidation, securitization, valuation model value of the bank.

Постановка проблеми. З деякого часу питання оцінки вартості банку досить пильно розглядається українськими науковцями. Поясненням цього є стрімкий розвиток банківського сектору України, однією з тенденцій якого є зростання, що найчастіше відбувається шляхом злиття чи поглинання.

За даних умов актуальність оцінки вартості банківських установ зростає як ніколи. Досвід розвитку банківських систем в країнах з ринковою економікою свідчить, що в перспективі вартість банку буде мати вирішальне значення не лише тоді, коли вони стають потенційними чи реальними об'єктами ринкових процесів і угод, а і під час управління ними.

Необхідність оцінки вартості банку виникає практично при всіх трансформаціях: при купівлі та продажу, його акціонуванні, поглинанні та злитті, а також в багатьох інших бізнес-ситуаціях [10].

Практика оцінки вартості банків в Україні має коротку історію. Тому більшість професійних аналітиків опираються на закордонні методики, стандарти і традиції. Але якщо для розвинутих країн вибір методу залежить лише від власного досвіду фахівця з оцінки,

то в Україні кожен раз вирішується питання про можливість застосування того чи іншого методу, виходячи з наявної інформації чи конкретної ситуації.

В розвинутих країнах фахівці з оцінки мають значно більше інформації про фінансовий сектор, акції банків котируються на біржах, фінансова звітність краще відображає реальні прибутки і капітали банків, а правове середовище більш стабільне та передбачуване. Україні ж притаманний низький ступінь передбачуваності основних макроекономічних показників, недостатній розвиток фінансового ринку, відсутність інформаційної прозорості банків, невідповідність фінансової звітності міжнародним стандартам, що і призводить до неадекватних результатів при застосуванні закордонних методик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Теоретичні та практичні аспекти дослідження розглянуті в працях таких дослідників, як А.Г. Грязнова [7], В.В. Григор'єв [2], А. Дамодаран [3], І.Б. Івасів [4], Т. Коупленд [5], Т. Коллер [5], Д. Муррін [5], І.А. Ніконова [6], М.А. Федотова [7], О.О. Чуб [8], Н.С. Яременко [9] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемою залишається аргументований та цілеспрямований вибір моделі оцінки вартості банку, яка буде відповідати рівню економічного і соціального розвитку України в цілому, і банківської системи зокрема.

Метою статті є моделювання процесу оцінки ринкової вартості банку, виявлення недоліків існуючих підходів та розробка пропозицій щодо збільшення ринкової вартості банку.

Виклад основного матеріалу дослідження.
Аналіз процесу оцінки ринкової вартості банку дозволяє провести функціональне моделювання за методологією IDEF0. Процес оцінки ринкової вартості розглядається з боку зору фінансової служби банку (фінансового аналітика). Цей процес виконується у відповідності до законодавчих актів, банківської політики та відповідно до вимог контролюючих органів. Вхідними даними для процесу оцінки ринкової вартості комерційного банку є фінансові показники діяльності банку. Структурно-логічна діаграма процесу оцінки ринкової вартості банку наведена на рисунку 1.

Процес оцінки ринкової вартості банку можна декомпонувати на такі основні складові: оцінка фінансового стану, оцінка фінансової стійкості, оцінка ліквідності, оцінка ділової активності, оцінка рентабельності, оцінка відомостей про ринкову вартість інших банків; визначення мети оцінки; вибір методу оцінки. А також із використанням науково-методичного забезпечення та відповідних нормативно-правових актів та законів, що регламентують процес оцінки ринкової вартості банку.

На даному етапі відбувається формування загального уявлення про банк. Перш за все відбувається збір загальної інформації про досліджуваний банк. Складається картка банку з офіційних даних. Потім складається і досліджується список офіційних власників. Паралельно проводиться робота з виявлення реальних власників банку. Далі приступають до збору і аналізу інформації про ринкові позиції банку. До цього можна віднести напрями діяльності, список послуг з даних напрямів, наявну інфраструктуру, дочірні компанії, філіальну мережу і відділення. Базову інформацію можна отримати на сайті банку, в спеціалізованих ЗМІ та інтернет-ресурсах. Проте слід пам'ятати, що відкрита інформація банку з великою часткою ймовірності носитиме рекламний характер, тому потребує об'єктивної оцінки іншими методами, наприклад, в проведенні порівнянь з показниками фінансової звітності. Досягнуті банком успіхи розглядаються з точки зору під-

вищення інвестиційної привабливості і зростання вартості банку. З інформації про власників та якість управління впливає оцінка вірогідності виникнення претензій з боку регулюючих, фіскальних, правоохоронних і інших органів. Необхідним елементом оглядового аналітичного звіту банку є його фінансовий аналіз. У процесі аналізу визначається динаміка фінансових показників, яка зіставляється із зібраною раніше нефінансовою інформацією. Підтверджується або коректується інформація про діяльність банку в різних секторах на підставі обсягів проведених операцій. При цьому оцінюється як міра достовірності фінансової звітності банку, так і правдивість його інформаційної політики.

Фінансовий аналіз включає розгляд динаміки зростання капіталу щодо реального наповнення капіталу. Не менш важливою є оцінка ресурсної бази банку та її стабільності в різні періоди життя банку. Особлива увага приділяється дистанційній оцінці якості активів і виявленню ознак фіктивних активів. Додатково оцінюється діяльність банку на міжбанківському і грошовому ринках з метою формування думки про стан ліквідності банку. Виявляються принципи регулювання ліквідності, оцінюється міра контролю рівня ліквідності.

Окрему увагу необхідно приділити оцінці ефективності діяльності банку [6]. На жаль, об'єктивна реальність змушує банки застосовувати різні способи оптимізації фінансової звітності, і перш за все при віддзеркаленні доходів

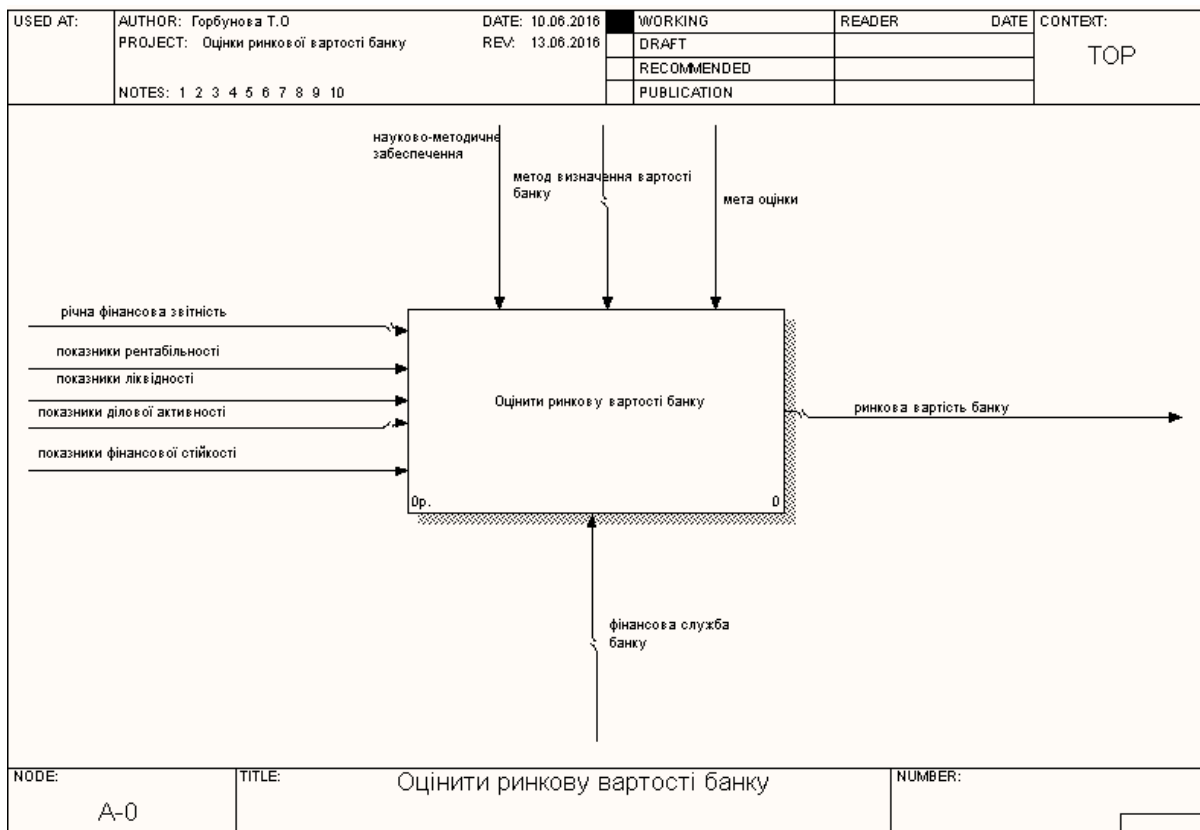

Рис. 1. Структурно-логічна діаграма процесу оцінки ринкової вартості банку

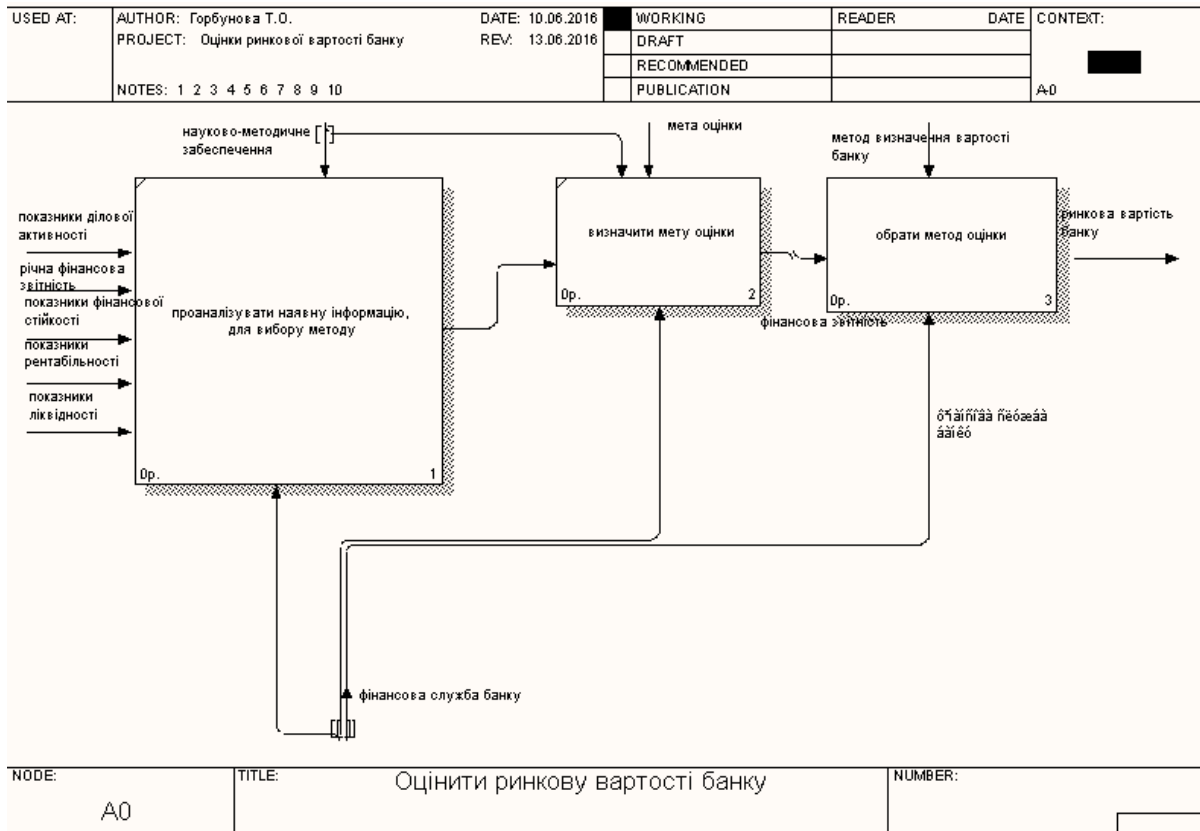

Рис. 2. Алгоритм оцінки ринкової вартості банку

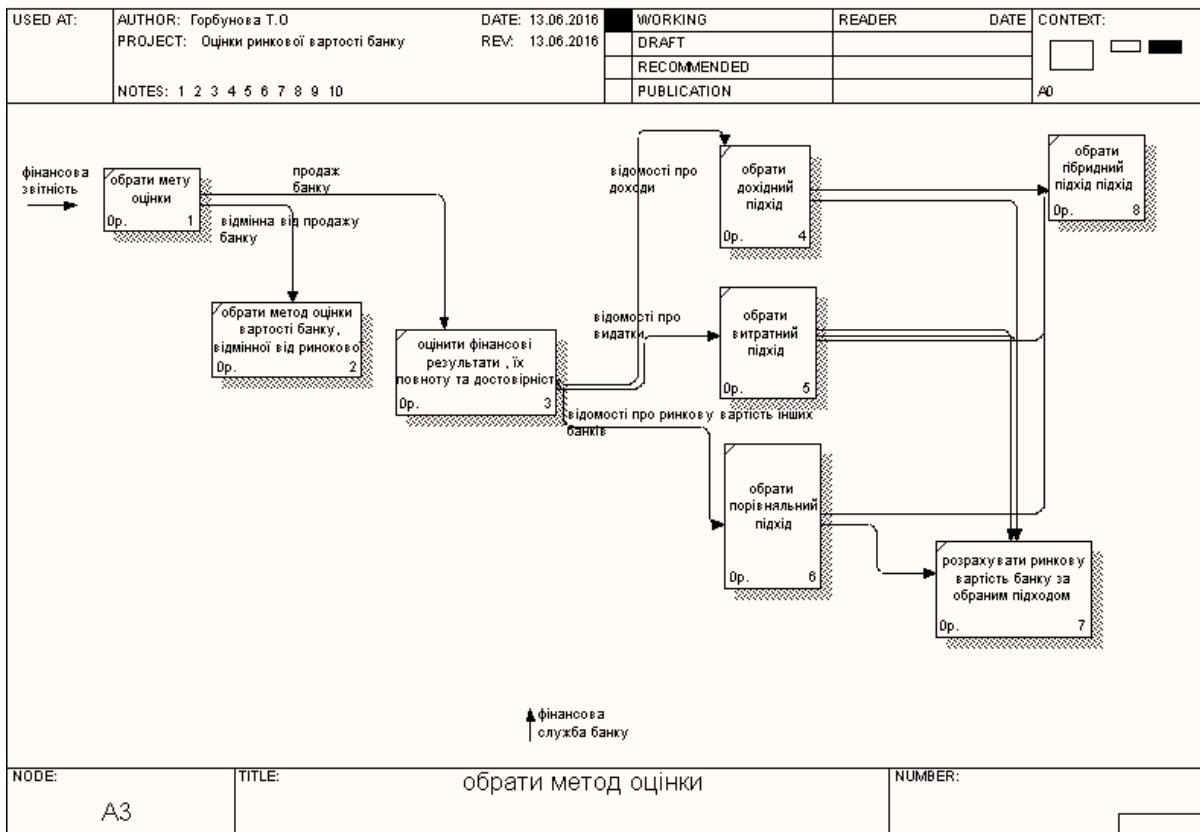

Рис. 3. Модель оцінки ринкової вартості банку

і витрат. На даному етапі доцільно обмежитися виявленням ознак прихованих збитків і оцінкою можливого рівня прибутковості банку, виходячи з ринкових умов.

Також слід звернути увагу на визначення алгоритму оцінки. Після аналізу звітності та фінансових показників слід визначити мету аналізу та методичний підхід (рис. 2).

При визначенні цілей оцінки слід зауважити, що залежно від цілей оцінка буває ринковою та неринковою (страхова, інвестиційна, утилізаційна, заставна, споживча і т. і.). Оскільки перед нами стоїть мета – оцінка саме ринкової вартості банку, слід обрати саме цей напрям (рис. 3), тому методи оцінки вартості відмінної від ринкової не розглядаються.

Після визначення мети слід оцінити рівень наявної інформації, що властива тому чи іншому підходові оцінки вартості.

Залежно від обраного методу оцінка включає:

- 1) розрахунок прогнозних грошових потоків;
- 2) визначення дисконтних ставок;
- 3) розрахунок мультиплікаторів і порівняння їх з базою даних, що є у аналітика, за операціями, які можна порівнювати;
- 4) розрахунок часу і вартості створення аналогічного банку за умовами і правилами, що існують на даний момент.

Після вибору того чи іншого підходу оцінки вартості банку, слід вивчити методологію його застосування і, зробивши розрахунки, зробити висновки щодо вартості банку.

Для підвищення ринкової вартості банку слід насамперед виконувати нормативи НБУ, а також вести відверту чесну політику з метою здобуття гідної репутації та конкурентоспроможності на ринку банківських послуг.

Визначальний вплив на процес формування власного капіталу банків має організаційно-правова форма здійснення банківської діяльності. Хоча більшість банків функціонує у формі публічних акціонерних товариств, відкритість банківської системи України не зростає. Різні за величиною активів банки мають неоднакові можливості щодо формування власного капіталу, але головна проблема для всіх банків на сьогодні полягає у відсутності ефективно діючого фондового ринку, що робить неможливим вільний обіг банківських акцій. Важливою проблемою залишається також закритість і непрозорість вітчизняної банківської системи: приватна форма акціонерних товариств обмежує можливості вкладників в отриманні достовірної інформації про фінансовий стан банку, якісну характеристику та обсяги його власного капіталу. За умов високого рівня витратності й ризикованості процес акціонування банків за останні роки дещо уповільнився, оскільки отримання дивідендів за акціями та їхній розмір на момент придбання не гарантуються банком, що спричиняє певний рівень ризику вкладення коштів акціонерів.

Якісний показник вимірювання капіталізації банків – це достатність (адекватність) власного капіталу здійснюваним банком операціям, сучасне оцінювання якої на практиці здійснюється з урахуванням кредитного ризику відповідно до положень Базеля I. Навіть за умови дотримання вітчизняними банками нормативних розмірів статутного та регулятивного капіталу (інституційна позиція), запропонований НБУ мінімальний розмір статутного капіталу на рівні 10 млн. євро буде складним для виконання для більшості малих і середніх банківських установ, що, безумовно, призведе до зменшення їхньої кількості. З урахуванням диверсифікації ризиків сучасного економічного простору обґрунтовано необхідність застосування нових, удосконалених способів визначення операційного, кредитного і ринкового ризиків відповідно до основних положень Базеля II при обчисленні нормативу адекватності регулятивного капіталу (H2).

Вітчизняними вченими досліджено перспективні джерела збільшення банками обсягів капіталізації та методи підвищення рівня достатності власного капіталу з точки зору забезпечення конкурентоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості банків.

Головним внутрішнім джерелом нарощення обсягів капіталізації для найбільших і великих банків слід вважати прибуток, який водночас є функцією інвестиційної, фінансової та дивідендної політики банку, а також кінцевим результатом їхнього комплексного втілення на практиці. Існують два способи нарощення обсягів капіталізації банку за рахунок прибутку: безпосереднє збільшення прибутку шляхом зростання доходності активних операцій відповідно до принципів кредитно-інвестиційної політики і реінвестування чистого прибутку. Важливим аспектом у прагненні наростити прибуток за рахунок збільшення доходів за активними операціями має бути вдосконалення системи контролю за ризиками, оскільки розширення діапазону активних операцій вимагає мінімізації ризиків шляхом створення резервів з ліквідних безризикових активів для компенсації можливих втрат. Банки повинні забезпечувати оптимальну дивідендну політику, яка б максимізувала ринкову вартість банківських акцій із обов'язковим врахуванням потреб акціонерів.

Найбільш оптимальним варіантом використання чистого прибутку для збільшення обсягів капіталізації слід вважати його повне або часткове реінвестування. Для визначення внутрішньої здатності банку до нарощення капіталізації запропоновано використовувати багатфакторну мультиплікативну модель, яка дає можливість дослідити зв'язок між показниками прибутковості та ризику банку:

$$G = SP \times PA \times MK \times k, \quad (1.1)$$

де SP – маржа прибутку,

PA – дохідність активів,

MK – мультиплікатор капіталу,

k , – коефіцієнт накопичення чистого прибутку, що реінвестується банком.

Серед українських вчених існує думка, що консолідація банків – один із перспективних способів нарощення капіталізації банків. В її основі має бути інтеграційна стратегія, адже, забезпечуючи зниження витрат і збільшуючи прибутки за рахунок масштабу, вона надає учасникам консолідації певну самостійність, зберігає ринкову ініціативність і відповідальність за прийняті управлінські рішення.

Консолідація банків може відбуватися як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні за участю іноземного капіталу, прихід якого слід вважати стимулюючим фактором процесів банківських об'єднань, що позитивно вплине на підвищення рівня капіталізації банківської системи країни. Потенційними об'єктами таких процесів консолідації на найближче майбутнє будуть найбільші та великі банки, які належать до першої і другої груп за розміром активів. З високою ймовірністю можна стверджувати, що, передусім це будуть ті банківські установи, які вже залучили капітал на міжнародних фінансових ринках (синдиковані кредити, прямі кредитні угоди з іноземними партнерами та ін.).

Можливі такі варіанти консолідації іноземного капіталу з вітчизняними банківськими структурами: перший – поступове злиття, проникнення іноземних інвесторів у вітчизняні банки, що дає змогу українським акціонерам і власникам пристосуватись до співіснування з іноземними інвесторами; другий варіант – вихід на відкритий ринок первинного публічного розміщення акцій (IPO), що відбувається за рахунок продажу частини акцій іноземним інвесторам на відкритому фондовому ринку, але власники банків не втрачають при цьому права управляти своїм банком. Основними стримуючими факторами проведення операцій IPO вітчизняними банками на сьогодні є нерозвиненість фондового ринку, низький рівень капіталізації, значні витрати в таких операціях, законодавчі проблеми та небажання власників втратити контроль над своєю власністю. Здебільшого банки просто не готові вийти на відкритий фондовий ринок через низьку привабливість їхніх інвестиційних цінних паперів. Більш перспективним слід вважати третій варіант – приватне розміщення акцій, що є власне короткостроковим структурованим інструментом залучення капіталу (особливо привабливим для малих банків), коли банкам-емітентам наперед відомі потенційні інвестори і вони заздалегідь можуть обговорити всі умови майбутньої співпраці з ними.

У результаті консолідаційних перетворень великі банки зможуть успішно впроваджувати політику тривалого фінансування інвестиційних та лізингових проектів з метою найбільш повного задоволення попиту клієнтів і

регулювання власних ризиків, зберігаючи при цьому фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність; невеликим банкам доведеться погодитись на приєднання до потужних і стабільних кредитних установ або обмежити свою діяльність, знизивши власний статус до рівня місцевих кооперативних банків чи трансформуватися у небанківські фінансові установи.

Існують перспективні можливості регулювання рівня достатності власного капіталу банками за рахунок використання фінансової інновації сек'юритизації активів, яка дасть змогу покращити структуру балансу банку, диверсифікувати джерела фінансування та поповнити капітал. Запровадження фінансової техніки сек'юритизації активів у вітчизняній банківській практиці потребує комплексного розгляду в контексті становлення та розвитку фондового ринку, банківської системи, а також в рамках пріоритетів реформування економіки країни в цілому. Запропоновано ухвалити спеціальний закон про сек'юритизацію з детальним обґрунтуванням механізму її проведення банками, розробкою нових видів договірних зобов'язань, вирішенням проблем із можливим банкрутством спеціалізованих установ-емітентів цінних паперів, оптимізацією оподаткування таких операцій

Висновки. В процесі дослідження виявлено, що оцінку ринкової вартості банку слід проводити за наступним алгоритмом:

- 1) вивчення фінансових показників;
- 2) визначення мети оцінки (виду вартості);
- 3) визначення методу (підходу) оцінки;
- 4) оцінка ринкової вартості банку.

Також з'ясовано, що найбільш вагома складова вартості банку – це його власний капітал. Тож для збільшення вартості банку слід наростити його капітал. Складність та неоднозначність трактування поняття «капіталізація банку» зумовлені можливістю його дослідження і як процесу використання прибутку банків для нарощення капіталізації, і як методу визначення ринкової вартості банківських акцій. Основу капіталізації банку формують фінансово-економічні відносини між різними суб'єктами ринку щодо створення, оцінювання власного капіталу та його використання. Визначення рівня капіталізації банків має базуватись на врахуванні кількісних (обсягів власного й статутного капіталу) і якісних (структури власного капіталу та достовірної оцінки окремих його складових) показників.

Якісний показник вимірювання капіталізації банків – це достатність (адекватність) власного капіталу здійснюваним банком операціям, сучасне оцінювання якої на практиці здійснюється з урахуванням кредитного ризику відповідно до положень Базеля I. Навіть за умови дотримання вітчизняними банками нормативних розмірів статутного та регулятивного капіталу (інституційна позиція), запропонований НБУ мінімальний розмір статутного капіталу

на рівні 10 млн. євро буде складним для виконання для більшості малих і середніх банківських установ, що, безумовно, призведе до зменшення їхньої кількості. З урахуванням диверсифікації ризиків сучасного економічного простору обґрунтовано необхідність застосування нових, удосконалених способів визначення операційного, кредитного і ринкового ризиків відповідно до основних положень Базеля II при обчисленні нормативу адекватності регулятивного капіталу (H2).

Головним внутрішнім джерелом нарощення обсягів капіталізації для найбільших і великих банків є чистий прибуток шляхом повного або часткового його реінвестування. Використання банками багатofакторної мультиплікативної моделі дасть можливість визначити рівень внутрішньої капіталізації банку з урахуванням впливу маржі прибутку, дохідності використання активів, мультиплікатора капіталу та коефіцієнта реінвестування.

Створення ефективних інтегрованих банківських структур, безумовно, приведе до консолідації вітчизняної банківської системи як на внутрішньо-національному, так і на міжнародному рівні, що позитивно вплине на підвищення рівня капіталізації банків і банківської системи. Реалізація основних переваг малих і середніх банків у ринковій економіці стане можливою за умови використання підходу, який базується на інтеграційній стратегії та синергетичній теорії, що забезпечує досягнення максимального ефекту фінансової та операційної синергії.

Успішній консолідації українських банків сприяє активізація процесів проникнення іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг, що потребує чіткого законодавчого визначення статусу банку за участю іноземного капіталу, а також раціонального обмеження та регулювання з боку НБУ присутності останнього у банківському секторі нашої держави. Злиття вітчизняного й іноземного банківських капіталів може відбуватися такими шляхами: поступове проникнення іноземних інвесторів; вихід українських банків-емітентів на відкритий первинний ринок публічного розміщення акцій (IPO); приватне розміщення акцій банками серед потенційних іноземних інвесторів.

Використання банками фінансового інструменту сек'юритизації дасть змогу не лише по-

кращити якість портфеля банківських активів, а й підвищити показники достатності власного капіталу, знизити ризик та отримати додаткові ресурси для поповнення капіталу. Водночас успішність застосування вітчизняними банками цієї інновації потребує законодавчого і нормативного врегулювання механізму та інструментарію здійснення таких операцій, що буде сприяти формуванню й розвитку ринку довгострокового іпотечного кредитування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – С. 64.
2. Григорьев В.В. Оценка предприятия: теория и практика / В.В. Григорьев – М.: ИНФРА, 1997. – 318 с.
3. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов / А. Дамодаран / Пер. с англ. Д. Липинского. – 3-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 1341 с.
4. Управління вартістю банку [монографія] / І.Б. Івасів – К.: КНЕУ, 2008. – 288 с.
5. Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Д. Стоимость компаний: оценка и управление / [Т. Коупленд, Т. Коллер, Д. Муррін] – 3-е изд. – М.: Олимп-Бизнес, 2005. – 562 с.
6. Никонова И.А., Шамгунов Р.Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка / [И.А. Никонова, Р.Н. Шамгунов] – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 302 с.
7. Оценка бизнеса : [ученик] / Под. ред. А.Г. Грязновой, М.А. Федотовой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 736 с.
8. Чуб О.О. Методи визначення вартості банку в угодах M&A / О.О. Чуб // Економіка і регіон. – 2008. – № 4. – С. 111–115.
9. Яременко Н.С. Оцінка вартості банку в Україні: основні підходи та можливість їх використання / Н.С. Яременко // Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – Випуск № 1(8), 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uabs.edu.ua.
10. Яременко Н.С. Традиційні підходи до оцінки вартості банку та можливість їх використання в Україні / Яременко Н. С. // Сучасні актуальні проблеми світової та вітчизняної економіки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27 березня 2010 року. – Запоріжжя, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dspace.uabs.edu.ua.